

Grauwe Kiekendieven in De Weerribben (1971–1987)

Dick Woets

Grauwe Kiekendief, mannetje, Oostelijk Flevoland.
Foto: Dick Woets.

In de jaren zeventig werd, naast de Bruine en de Blauwe Kiekendief, ook de Grauwe Kiekendief als broedvogel in De Weerribben aangetroffen. In elk geval in 1975 en 1976 kwamen alle drie Westeuropese kiekendiefsoorten met succes in het gebied tot broeden. Die zeer bijzondere situatie heeft zich sindsdien niet meer voorgedaan. Evenals dat in bijna alle andere Nederlandse broedgebieden het geval is, is ook in De Weerribben de Grauwe Kiekendief verdwenen. Alhoewel de vereiste biotoop nog ruimschoots aanwezig lijkt, is een hernieuwde vestiging van de soort, gelet op de landelijke ontwikkeling van het aantal broedparen, helaas niet waarschijnlijk. De Grauwe Kiekendief lijkt op het trieste punt te staan uit Nederland te gaan verdwijnen.

Het voorkomen van de soort in het gebied

Alhoewel men mag aannemen dat deze ranke verschijning onder de Nederlandse stootvogels in voorbije tijden regelmatig in de moerassige 'Kop van Overijssel' gebroed zal hebben, zijn daarover geen exacte gegevens bekend.

Met betrekking tot het huidige gebied van De Weerribben wordt de soort alleen in de jaren dertig als broedvogel genoemd (Brouwer 1939).

In 1971 stelde een groep Wageningse vogelaars tijdens een uitvoerige inventarisatie in De Weerribben een paartje Grauwe Kiekendieven met twee pas uitgevlogen jongen vast (Leys 1972). Dat jaar zag ik in juli een jagend mannetje boven de weilanden langs de zuidwestflank van het gebied, en wel exact daar waar ik ook op 11 juli 1972 een mannetje zag jagen. Het is dus heel goed mogelijk dat de soort ook in dat jaar broedvogel was. Over het voorkomen in de twee daaropvolgende jaren zijn geen gegevens bekend, maar tijdens een uitvoerig onderzoek aan kiekendieven in 1975 werd de soort opnieuw broedend vastgesteld. Het betrof één paartje, waarvan het broedsel slaagde. In 1976 konden zelfs drie broedgevallen worden geconstateerd, maar in 1977 was geen enkel territorium aanwezig. Het duurde zelfs tot 1980 voor weer met zekerheid een Grauwe Kiekendief in het gebied werd gezien. Op 11 mei 1980 nam A. Muis een mannetje waar, dat geattaqueerd werd door een mannetje van de Blauwe Kiekendief. Op 10 mei 1981 zag ik een jagend wijfje in het gebied, maar in beide jaren leek een broedgeval onwaarschijnlijk. Nog even herleeft de hoop, toen Sj. Bakker en ik op

respectievelijk 1 en 5 juni 1984 een jagend mannetje langs de zuidwestflank van het reservaat waarnamen, maar vervolgwarnemingen bleven uit. Daarmee lijkt de Grauwe Kiekendief sinds 1976 voorgoed als broedvogel uit De Weerribben verdwenen.

Biotoop

Alle broedgevallen werden vastgesteld langs de zuidwestflank van het reservaat, daar waar open moerasland grenst aan de weilanden van de Blankenhammer Polder. In tegenstelling tot de Blauwe Kiekendief meed de Grauwe Kiekendief de meer bosrijke delen van het reservaat, terwijl zij in vergelijking met de Bruine Kiekendief in een veel ijlere rietvegetatie voorkwam. Ook werd zij, anders dan de beide verwante soorten, niet in natte rietlanden vastgesteld. De biotoop is het beste te omschrijven als: veenmosrietlanden in een ver gevorderd verlandingsstadium, waarin ruigtekruiden al gaan overheersen. Het Riet vormt er een vrij lage en open vegetatie, waarin veel zegge voorkomt, evenals Moerasvaren, Melkeppe en plaatselijk ook Wateraardbei en Galigaan. Als typische ruigtekruiden treft men er

soorten aan als Kale Jonker, Leverkruid en Valeriaan. Vaak ontwikkelt zich in dit (door rietsnijders ongestoorde) stadium een struikopslag van onder andere Wilg, Berk en Braam. Van de vier gevonden nesten lag er één in een kokervormige ruimte in een laag braamstruweel, tussen Riet, zegge en Haagwinde. De overige drie nesten lagen in verruigend rietland zonder bosopslag in de directe omgeving.

Broedresultaten

Met leggen werd door alle paren begonnen in de tweede helft van mei, tussen 17 en 29 mei (gemiddeld op 22,5 mei). Drie voltallige legfels bevatten drie, vier en vijf eieren, het vierde nest bevatte vier kleine jongen. Eén legsel verdween in de loop van de broedtijd. Op een tweede nest werden slechts één jong aangetroffen en twee eieren die beide een dood embryo bevatten. Bij een controle was het enige jong verdwenen. Ik vermoed dat de slechte broedresultaten bij dit nest verband houden met gifconcentraties in de eieren, maar hiervoor heb ik geen bewijzen.

Behalve het nest dat met vier jongen werd aangetroffen, was er nog het nest met vijf eieren die alle uitkwamen. Van de negen jongen op deze beide nesten gingen er helaas maar liefst vijf dood. Op elk der nesten werden vlak voor het uitvliegen twee jongen geringd, die alle mannetjes bleken te zijn. Ook bij het broedgeval in 1971 werden slechts twee pas uitgevlogen jongen waargenomen (Leys 1972). De broedresultaten zijn, ook bij geslaagde broedgevallen, dus erg mager. In Flevoland vond ik nesten met vier en vijf geborene jongen die alle uitvlogen. Men vergelijk ook de uitvoerige gegevens bij Schipper (1978b). Het lijkt voor de hand te liggen de voedselsituatie in De Weerribben in verband te brengen met de slechte broedresultaten. Uit voorzichtigheidsoverwegingen is echter geen onderzoek gedaan naar het voedsel en de frequentie van prooiaanbod in het gebied. Het plotselinge verdwijnen van de soort nadat er in het voorafgaande jaar drie broedparen waren, moet mijns inzien mede verband houden met de landelijke situatie.

De Grauwe Kiekendief in Nederland

In de jaren zestig nam het aantal broedparen in ons land af van meer dan vijftig paar tot 15–25 paren in 1970. Doordat een toenemend aantal broedparen zich in Flevoland vestigde, kon de Nederlandse populatie in 1977 weer op 30–50 paren worden geschat, waarvan meer dan de helft in Flevoland voorkwam. De soort was voorts broedvogel op drie van onze Waddeneilanden, waar zij zich nauwelijks kon handhaven, en in klein aantal en onregelmatig in de Lauwersmeerpolder, Noordwest-Overijssel en Zuidoost-Nederland (Schipper 1979).

Drie jaar later, in 1980, was er desondanks weer sprake van een landelijke piek met naar schatting 50–60 paren (D. Woets), doordat maar liefst 45–50 paren in Flevoland tot broeden kwamen (Zijlstra 1983 en p.c.). Overigens was de soort op Texel en in Noordwest-Overijssel inmiddels als broedvogel verdwenen. Na 1980 nam zij ook in Flevoland sterk in aantal af (Zijlstra p.c.), terwijl in

De Grauwe Kiekendief lijkt op het trieste punt te staan uit Nederland te verdwijnen.
Foto: Hans Gebuis.

1983 niet meer werd gebroed op Ameland (Kamp & Kamp 1985). In 1985 bleef ook op Terschelling een broedgeval uit, nadat twee jaar zonder succes was gebroed (Zwart 1985, Altenburg 1986). In 1987 werd zowel in Flevoland als in de Lauwersmeerpolder slechts één zeker broedgeval vastgesteld (Zijlstra p.c.) en voorts zou de soort ook op Ameland hebben gebroed (Leys p.c.). De gegevens van Ouweneel (1988) zijn zeer onvolledig.

Aan de hand van de mij ter beschikking staande gegevens kom ik tot de conclusie, dat in 1983 niet meer dan 15–25 paren Grauwe Kiekendieven in ons land hebben gebroed, in 1985 zelfs maar 5–10 paren en in 1987 slechts 2–5 paren. De landelijke toename lijkt in de loop der jaren zeventig uitsluitend veroorzaakt te zijn door de

Ook elders nam de Grauwe Kiekendief sterk in aantal af.
Foto: Mies Koks.

In 1987 bezat Nederland nog maar drie tot zeven broedparen.
Foto: Hans Gebuis.

ontwikkeling van populaties in Flevoland en in de Lauwersmeerpolder. Elders nam de soort overal sterk in aantal af om in het midden der jaren tachtig als regelmatige broedvogel uit alle vanouds bekende broedgebieden te zijn verdwenen. De ontwikkeling in De Weerribben staat dus niet op zich, maar past volledig binnen het hier geschetste beeld. De stand van de Grauwe Kiekendief in Nederland heeft nog nooit zo'n triest dieptepunt gekend.

Woord van dank

Het onderzoek in De Weerribben was slechts mogelijk door de toestemming en medewerking van het Staatsbosbeheer in Kalenberg. Aanvullende waarnemingen kreeg ik van Sjoerd Bakker en Aaldert Muis. Bij het schrijven van het laatste gedeelte van het artikel heb ik steun ondervonden van Herman Leys, Wim Schipper en Menno Zijlstra. Hen allen wil ik van harte bedanken.

■ Dick Woets, Woldweg 5, 8337 KN De Pol (Steenwijk).

LITTERATUUR:

- Altenburg, W. (1986): Mededeling nummer 11 van de Fryske Feriening foar Fjildbiology. Kiekendievenproject. Gestencild.
- Brouwer, G.A. (1939): De natuurbescherming in N.W.-Overijssel. *Natura* 38:85-95.
- Kamp, B. & M. Kamp (1985): Kiekendieven van Hollum tot de Hon. *Twirre* 8:19-26.
- Leys, H.N. (1972): Een broedvogelinventarisatie in het CRM-reservaat 'De Weerribben' (opname 1971). Gestencild verslag, Vogelwerkgroep Wageningen.
- Ouweneel, G.L. (1988): Grauwe kiekendief exit? *Vogels* nummer 45:110-112.
- Schipper, W.J.A. (1978a): De betekenis van het Waddengebied als broedplaats voor kiekendieven. *Waddenbulletin* 13:563-566.
- Schipper, W.J.A. (1978b): A comparison of breeding ecology in three European harriers (*Circus*). *Ardea* 66:77-102.
- Schipper, W.J.A. (1979): Grauwe kiekendief (*Circus pygargus*). In: R.M. Teixeira, Atlas van de Nederlandse Broedvogels, bladzijden 94-95. Natuurmonumenten, 's-Graveland.
- Woets, D. (1986): Bruine Kiekendieven in De Weerribben (1976-1985). *Het Vogeljaar* 34 (6) : 257-270.
- Woets, D. (1988): Blauwe Kiekendieven in De Weerribben (1974-1986). *Het Vogeljaar* 36 (1) : 1-15.
- Zijlstra, M. (1983): Kiekendieven in Flevoland: oecologische beschouwingen rond roofvogels in een veranderende habitat. *Limosa* 56:70-71.
- Zwart, F. (1985): De broedvogels van Terschelling. Van Gorcum, Assen.

Alle broedgevallen werden vastgesteld langs de zuidwestflank van het reservaat.

Foto: Hans Gebuis.